

Кучеренко В. С.

АНАЛІЗ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНО–ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Стаття охоплює основні аспекти тлумачення понять, що характеризують рекреаційно-туристичну діяльність. Систематизація поглядів науковців щодо багатоманітності трактувань терміну «рекреація» дозволили виокремити загальні риси, характерні для більшості підходів. Встановлено, що однією з основних характеристик «рекреації» є те, що всі її складові функціонують одночасно і в сукупності.

У роботі висвітлено змістовно-термінологічні особливості поглядів науковців на точність поняття «рекреація».

Рекреація розглядається як сфера і спосіб витрачання часу не залежно від необхідності відновлення сил людини. Тобто заходи та об'єкти, історично створені саме для відновлення сил, у сучасному суспільстві виконують роль задоволення вторинних, часто надмірних потреб.

Удосконалено концептуальні засади дослідження соціального виміру функціонування і розвитку рекреації та туризму за допомогою виділення та розкриття змісту таких напрямів соціальних ефектів: розвиток особистості людини (пізнавальний; естетичний; виховний; соціокультурний; спортивний та ін.); відновлення здоров'я населення (оздоровчо-рекреаційний ефект); покращення соціальних аспектів економічного розвитку (збільшення зайнятості).

Ключові слова: рекреація, туризм, рекреаційна діяльність, рекреаційні ресурси, дозвілля, відпочинок, рекреаційно-туристичний потенціал.

ВСТУП

Сучасні умови життєдіяльності людського суспільства пов'язані з істотним підвищенням значення рекреації (від лат. recreatio – відновлення). Вплив рекреації на розвиток різноманітних галузей матеріального виробництва й сфери

послуг постійно зростає. Значення рекреації особливо підвищується у зв'язку з негативними наслідками науково-технічного прогресу, погіршенням природного середовища й урбанізацією.

Рекреаційна діяльність тісно пов'язана із природоохоронними заходами, поліпшенням медичного обслуговування, розширенням послуг харчування, торгівлі й побуту, відпочинку і розваг.

Рекреація і туризм є однією з найбільш швидко зростаючих галузей економіки у світі. Рекреаційно-туристична діяльність об'єднує багатьох суб'єктів ринку, стимулює виробництво та споживання цілої низки товарів і послуг і суттєво впливає на соціально-економічний розвиток країни.

Зростання інтенсивності людської діяльності, поява високотехнологічних виробництв і широке використання розумової праці, а також високий рівень урбанізації населення зумовлюють необхідність все більшого розвитку сфери послуг, зокрема галузей, що займаються відновленням сил і відпочинком людей.

Результати наукового дослідження

Дослідженню рекреації і туризму приділяється все більша увага. Існує чимало тлумачень щодо найбільш уживаних понять. До них, зокрема належить поняття «рекреація», яке в нашому дослідженні є одним з ключових. Розглянемо його зміст, узагальнений найвідомішими фахівцями рекреаційно-туристичної сфери.

Залежно від мети, яку переслідує дослідник, а також від його суб'єктивного сприйняття рекреації, спектр варіювання значення поняття "рекреація" є досить широким – від вживання його в розумінні галузі народного господарства (Гусейнов Р.), до використання для означення одного з видів природокористування (Павлов В.І., Черчик Л.М.), процесу відпочинку (Нудельман М.С.).

Понятійний апарат терміну «рекреація» не забезпечений чітко визначеною системою дефініцій. Це пояснюється рядом причин: не існує єдиного міжнародного термінологічного стандарту з цієї тематики; у різних країнах спостерігається

різне тлумачення понять і термінів, щодо рекреації і дозвілля. В Україні теж не існує єдиної законодавчої бази, в якій було б точно визначено коло основних понять, пов'язаних з рекреацією та індустрією дозвілля. Внаслідок різних причин такі поняття, як рекреація, дозвілля, туризм, відпочинок, екскурсія, рекреаційний час, вільний час тощо, в реальних умовах часто не помітні.

Зокрема, відомо багато визначень поняття «рекреація», що є досить різнобічним: «процес відпочинку», «вид господарської діяльності», «галузь народного господарства», «функція туризму», «один із видів природокористування» тощо.

Поняття *рекреація* (від лат. *recreatio*) зазвичай трактується з двох позицій. По-перше, вона означає процес відновлення сил. Тому у вузькому розумінні рекреацію розглядають як процес відновлення, відтворення сил, витрачених людиною у процесі різноманітної діяльності. По-друге, більш широко вона охоплює різноманітні види людської діяльності у вільний час, спрямовані на відновлення сил і задоволення широкого кола особистих та соціальних потреб.

Багатьма дослідниками підтримується це базове визначення поняття, проте робиться акцент на окремих його особливостях.

Так, на думку Бейдика О.О., поняття рекреація характеризує не тільки процес відновлення сил людини (власне з її погляду), але і заходи та простір, в якому це відбувається (із позицій середовища) [1]. Зазначимо, що в цьому визначенні прослідковується відтворювальна функція рекреації.

За твердженням Смаль В. В., рекреація – поняття значно ширше, оскільки включає практично всі види діяльності людини. Відповідно до даного трактування рекреація – це система заходів, пов'язана з використанням вільного часу людей для їх оздоровчої, культурно-ознайомчої і спортивної діяльності на спеціалізованих територіях, які знаходяться поза їх постійним помешканням. Похідними від даного терміну є «рекреаційна зона», «рекреаційна територія», «місце короткочасного відпочинку» тощо [4].

У роботі «Leisure» британський соціолог Джон Келлі зазначає, що найчастіше рекреацію визначають як відновлення сил, які були витрачені в процесі роботи. Однак, це досить вузьке визначення – адже відновлення людині потрібно ще й для духовного комфорту, кращого самопочуття, для виконання своїх соціальних функцій. На думку вченого, відновлення необхідно людині щоб жити, і є одним з основоположних елементів рекреації. Ще одним важливим елементом рекреації Джон Келлі вважає соціалізацію. Говорячи про рекреацію як про явище соціального спрямування, він представляє її як певну сферу, як соціальний інститут, що має, перш за все соціальні цілі.

Соціальний аспект рекреації досліджується й в окремих роботах. Сажневої Н. М., Арсененко І. А., Каленюк І. С, Котенко Т. М які інтерпретують рекреацію як суспільне явище, що відображає співвідношення між відновленням і розвитком життєвих сил людини.

Зокрема, у словнику-довіднику, укладеному Сажневою Н. М. та Арсененко І. А., термін «рекреація» розглядається не тільки як сукупність етимологічних значень відновлення, розвага, відпочинок, зміна дій, а й як нетрудова (у вільний від роботи час) діяльність у певному просторі. Тобто автори роблять наголос не тільки на якісних характеристиках рекреації як явища, а й пов'язують його з географічним простором, наповнюючи його відповідним географічним змістом.

Розширюючи зміст поняття, Нудельман М.С. визначає рекреацію як процес відновлення фізичних, духовних і нервово-психічних сил людини, що забезпечується системою заходів і здійснюються у вільний від роботи час на спеціалізованих територіях.

Фоменко Н.В. дотримується висновків Нудельмана М.С. і рекреацію також характеризує з позицій процесу щодо відновлення сил людини, враховуючи той простір, в якому він відбувається. Тобто, крім акценту на рекреацію як процес відновлення сил людини, вчені підкреслюють таку її особливість як приналежність до спеціалізованих територій,

також наповнюючи зміст поняття суттєвою географічною ознакою.

Враховуючи, що рекреація є суспільним явищем, Кравченко Н.О. розглядає її в контексті діяльності людини. що «... спрямована на відтворення фізичних і психічних сил, розвиток особистості».

Таким чином під терміном "рекреація" доцільно розуміти одну з форм дозвілля, суспільне явище, пов'язане з відтворенням і розвитком фізичних, психічних, духовних та інтелектуальних сил людини, що відбувається в місцях, які можуть бути використані для цих цілей як в межах населеного пункту, що є місцем проживання відпочиваючих, так і поза ним. На відміну від попередніх, дане визначення безпосередньо пов'язується із категоріями "вільний час", "дозвілля", оскільки його родова ознака окреслюється як одна з форм дозвілля. Окрім того, в ньому вказане змістове наповнення, яке вирізняє рекреацію з-поміж інших форм дозвілля, підкреслюється її значення, що дозволяє рекреації трансформуватись у суспільне явище, уточнюються межі середовища, в якому воно відбувається.

Сьогодні суспільний розвиток характеризується зростанням ролі рекреації у процесі відновлення сил людини. Безуглий В.В. вважає, що рекреація полягає у відновленні фізичних, духовних і нервово-психічних сил людини через комплекс заходів у вільний від роботи час на спеціалізованих територіях. Тобто наголошується на відновлювальній функції рекреації, котра в нинішніх глобальних технологічних, економічних і соціальних трансформацій набуває нового змісту. Наразі вона впливає не тільки на відновлення робочої сили, але й людину в цілому. Відновлення робочої сили охоплює комплекс суспільних відносин, пов'язаних із головною відновлювальною силою – людиною.

В роботі [5] Р. В. Робертсон (R. W. Robertson) вивчає взаємозв'язок між відпочинком і щастям в комплексному значенні останнього. Автори роботи [6] С. Л. Склар (S. L. Sklar), С. Е. Аутрі (C. E. Autry), С. К. Андерсон (S. C. Anderson)

досліджують чинники впливу парків та інших об'єктів рекреації на розвиток громад. Т. Мор (T. More) та Дж. Аверілл (J. Averill) досліджують структуру рекреаційної поведінки. В роботі К. К. Ріддік (C. C. Riddick) і Р. В. Рассел (R. V. Russel) проводять широке узагальнення трансдисциплінарних досліджень у сфері відпочинку, парків, спорту та туризму.

Одночасно низка сучасних авторів розглядають рекреацію (від лат. *rescreatio* – відновлення) як компенсуюче відновлення витрачених людиною у процесі трудової діяльності сил, а також створення їх певного запасу для збереження і нарощення фізичного і інтелектуального потенціалу.

Діяльнісний підхід до рекреації підтримується також фахівцями Центру досліджень політики національного туризму США, які визначають рекреацію як діяльність людей, що займаються плануванням і персональним використанням вільного часу.

Геєць В. М. вбачає рекреаційний напрям поряд із напрямом всебічного культурного розвитку особистості в складі соціо-гуманітарних перспектив переходу нашої країни до соціально орієнтованої економіки. Суспільний контекст рекреації дозволив іншим вченим трактувати її зміст через економічні категорії, тобто говорити про неї як галузь господарства, пов'язану з освоєнням територій з метою відпочинку, лікування, туризму, ігрових форм дозвілля, спрямованих на оздоровлення, розваги, вдосконалення і розвиток особистості.

Розширено поняття та зміст рекреації у межах означеного простору, як структурно-системної діяльності, що проявляється у формах: 1) простої рекреації, або релаксації, що забезпечує відновлення компенсаторних життєвих сил людини; 2) розширеної рекреації, або спеціалізованої курортної діяльності, спрямованої на відтворення духовних та фізичних сил людини; 3) системної рекреації – діяльності, яка, окрім попередніх видів діяльності, включає відновлення відтворювальних та збереження не відтворювальних природних ресурсів [2].

Дозвілевий підхід до визначення поняття «рекреація» знаходимо і в працях Сапрунова В.Б., який стверджує, що "рекреація – це усі форми дозвілля людини в закритих помешканнях, відкритому просторі й урбанізованому середовищі".

Цей підхід лежить і в основі рекреаційних досліджень Кравченка Н.О., який під рекреацією розуміє одну із форм дозвілля, суспільне явище, пов'язане з відтворенням і розвитком фізичних, психічних, духовних та інтелектуальних сил людини, що відбувається в місцях, які можуть бути використані для цих цілей як в межах населеного пункту, що є місцем проживання відпочиваючих, так і поза ним. Дане визначення безпосередньо пов'язується із категоріями "вільний час", "дозвілля". Окрім того, в ньому вказане змістове наповнення, яке вирізняє рекреацію з-поміж інших форм дозвілля, підкреслюється її значення, що дозволяє рекреації трансформуватись у суспільне явище, уточнюються межі середовища, в якому воно відбувається.

Як вид дозвілля розглядають рекреацію й окремі американські вчені. Так, Джей Шиверс [6] вважає, що єдиного універсального визначення рекреації не може бути і пропонує визначити її як "добровільне проведення дозвілля з метою задоволення власних потреб, або задоволення як засобу досягнення релаксації або відновлення організму". До того ж, автор цього тлумачення визначив п'ять рекреаційних концепцій: коли відбувається рекреація, чому відбувається рекреація, рекреація як свобода вибору, рекреація як активна діяльність, рекреація як чеснота.

Зазначені вище аспекти рекреації (етимологічний, суспільний, географічний, дозвіллевий, економічний), лаконічно представлені й в різноманітних енциклопедичних словниках, у тому числі й з туризму. Зокрема підкреслюється, що «рекреація – це розширене відтворення сил людини (фізичних, інтелектуальних і емоційних), або будь-яка гра, розвага та інше, що використовується для відновлення фізичних і розумових сил, або сегмент індустрії дозвілля, який найшвидше розвивається і

пов'язаний з участю населення в активному відпочинку на відкритому повітрі, що припадає переважно на уїк-енд, чи перебудова організму і людських популяцій, що забезпечує можливість активної діяльності за різних умов, характеру і змін навколишнього середовища».

Суттєві суперечності є й у виборі області, що відповідає родовій ознаці цього поняття. На думку, Слюсарчук О.П., досить вдалим є визначення рекреації як "сукупність явищ і відносин, що виникають в процесі використання вільного часу", Смаль І.В. – як процес відтворення фізичних, духовних і нервово-психічних сил людини, Шибєр О. О. – як форми дозвілля. На нашу думку, рекреація відрізняється інтегрованим змістом і є як масовим феноменальним явищем, так і глобальним процесом, що здійснюється через діяльність суб'єктів рекреації.

Певні протиріччя існують й у визначенні простору (локалізації) рекреації. Так, Смаль І.В. наголошує, що рекреація може бути як активною – пов'язаною із переміщенням за межі постійного місця проживання, так і пасивною – відпочинок поблизу будинку [4].

Іншої думки дотримується у своїх роботах Масляк П.О., який не тільки рекреацію, а й туризм розуміє як процес відновлення фізичних, духовних і нервово-психологічних сил людини та її життєвого потенціалу шляхом певних заходів на основі відповідних установ у вільний час. Проте, науковець підкреслює, що рекреація є більш широким і загальним поняттям, ніж туризм.

Отже, щодо виявлення суттєвих ознак поняття "рекреація" вчені одностайні в тому, що вона пов'язана з відтворенням фізичних, психічних, духовних, інтелектуальних сил людини, яке відбувається на певній території. Крім того, рекреація є певним видом діяльності, яка здійснюється у вільний від основної роботи час.

Проте, спираючись на теоретичні узагальнення про рекреаційні цикли, неможна погодитися з існуючою думкою окремих вчених, що рекреація здійснюється людиною поза

межами постійного місця проживання. У той же час приймаються теоретичні узагальнення про те, що рекреація є суспільним явищем, яке проявляється у процесі діяльності і може здійснюватися як на території постійного проживання людини, так і за її межами. Підкреслимо, що ця діяльність може відбуватися на будь-яких територіях – урбанізованих, руральних, міжпоселенських у межах як спеціалізованих закладів (організована рекреація), так й поза ними (неорганізована рекреація).

Рекреацію як діяльність розглядає значна частина науковців, висвітлюючи її різні аспекти і характеристики. У сучасній науковій літературі рекреаційна діяльність розглядається, у першу чергу, як така, що здійснюється з боку рекреантів з метою задоволення власних потреб (відтворення і розвиток фізичних, духовних, психічних та інтелектуальних сил).

Такої ж думки дотримуються Бейдик О.О. та Покоłodна М.М., підкреслюючи, що рекреаційна діяльність спрямована на реалізацію рекреаційних потреб, відтворення та розвиток фізичних і духовних сил людини, її інтелектуальне вдосконалення та характеризується самоцінністю не тільки результатів, але й самого процесу.

Покоłodна М.М. також звертає увагу на види цієї діяльності, стверджуючи, що рекреаційна діяльність – це система заходів, пов'язаних з використанням вільного часу для оздоровчої, культурно-пізнавальної діяльності людей на спеціалізованих територіях, і характеризується, у порівнянні з іншими видами діяльності, зміною, розмаїтістю, незвичністю поведінки людей і самоцінністю процесу.

Іншими науковцями поняття "рекреаційна діяльність" вживається з метою означення діяльності як рекреантів, так і рекреаторів – фізичних та юридичних осіб, що задовольняють рекреаційні потреби населення. Часто воно використовується в якості синоніма до поняття "рекреація".

Масляк П.О. дотримується у тлумаченні сутності рекреаційної діяльності як особистісного, так й економічного

(господарського) підходів. Тому за його твердженням, рекреаційна діяльність – це по-перше, один із комплексних видів життєдіяльності людини, спрямований на оздоровлення і задоволення духовних потреб у вільний від роботи час; по-друге, це все більш диверсифікований вид господарської діяльності. Науковець підкреслює, що нині фактично усі галузі господарства так чи інакше втягнуті у надання послуг відпочинку і лікування. Окремі з них, наприклад транспорт, агропромисловий комплекс, будівництво і ремонт, комунальне господарство, охорона здоров'я, соціальна допомога тощо, з кожним роком розширюють власну діяльність у сфері рекреації і туризму. Він також звертає увагу на те, що рекреаційна діяльність визначається трьома чинниками: рекреаційними потребами, рекреаційними ресурсами і наявними грошовими ресурсами.

В окремих джерелах паралельно з рекреаційною діяльністю, вживається термін "реалізація рекреаційних потреб", яким дослідники позначають "систему заходів, явищ і відносин, пов'язану з наданням рекреаційних послуг."

Рекреаційна діяльність представлена різноманітними видами, що базуються на багатьох критеріях.

Як відомо, рекреаційна діяльність реалізується через конкретні цикли та рекреаційні заняття. Життєві цикли рекреаційної діяльності виявляються в чергуванні видів і форм рекреації, місць рекреації, географічних районів та ін.

На думку Поколюдної М.М. цикл рекреаційної діяльності (ЦРД) – це взаємопов'язане і взаємообумовлене сполучення видів рекреаційної діяльності, яке виникає на основі провідного мотиву рекреаційної діяльності; – програма відпочинку, яка дозволяє на основі поведінкових можливостей і зразків реалізувати певні рекреаційні цілі, мотивації і вимоги рекреантів в конкретних умовах. Основними ЦРД є ті, що виділяють за суспільними функціями та технологіями. Це: лікувальні, оздоровчі, туристичні, спортивні та пізнавальні цикли. Виділяють ЦРД й за іншими ознаками. Поширеною є також їх класифікація за характеристикою вільного часу, тобто існують

цикли добові, вихідного дня, життєві, які відрізняються між собою для конкретної визначеної вікової групи (дитинство, юність, зрілість, старість).

Знання циклів рекреаційної діяльності допомагає раціонально організувати рекреаційну діяльність і відповідно одержувати найбільші прибутки від реалізації правильно розроблених рекреаційних послуг.

На думку (Покоłodної М.М., 2012) кожна людина самостійно несвідомо може конструювати цикл рекреаційної діяльності, виходячи з власних уявлень про її корисність та атрактивність, звичок, моди, цін, грошових доходів і інших факторів. Проте, найчастіше самостійно організована діяльність слабо відповідає рекреаційним потребам. ЦРД повинен задовольняти двом фундаментальним вимогам: рекреаційна корисність й індивідуальна привабливість.

Таким чином, ЦРД становлять системну структуру, що адекватно відбиває властивості й відносини як суб'єкта, так і об'єкта рекреації. З їхньою допомогою можна врахувати рекреаційні потреби й сформулювати вимоги до умов їхньої реалізації, визначити технологію обслуговування.

Різноманітні види рекреаційної діяльності мають певну кількість способів реалізації, які мають назву рекреаційні заняття. Рекреаційне заняття (РЗ) – внутрішньо цілісна, однорідна, не роздільна на технологічні компоненти рекреаційна діяльність.

Рекреаційні заняття є основою для конструювання циклів рекреаційних занять. За даними закордонних соціологів, число елементарних рекреаційних занять подвоюється кожні 10 років, до початку ХХІ століття їх налічувалося вже більше 100 тис. видів. Очевидно, що оперування такою базою сприяло визначенню типів РЗ і зведення їх у більш загальні групи – типи рекреаційної діяльності. Тип рекреаційної діяльності – однорідне угруповання елементарних рекреаційних занять, кожне з яких взаємозамінне й альтернативне для всіх інших елементарних рекреаційних занять даної групи. Інакше кажучи, до одного типу рекреаційної діяльності належать взаємозамінні

елементарні рекреаційні заняття, які об'єднані у дві групи: групу відновлення та групу розвитку. До першої групи належать рекреаційно-лікувальні РЗ, які являють собою систему занять жорстко обумовлених методами санаторно-курортного лікування – бальнеолікування, грязелікування, кліматолікування тощо та рекреаційно-оздоровчі, коло яких набагато ширше, різноманітніше і практично не обмежується. Це – прогулянки, купання, сонячні ванни й тощо). Друга група включає рекреаційно - спортивні РЗ, спрямовані на розвиток фізичних сил людини та рекреаційно-пізнавальні, які покликані духовно розвивати людину – екскурсії, відвідання музеїв, театрів, кіноконцертних залів.

Вся розмаїтість елементарних рекреаційних занять у розгорнутій класифікації представлена типами рекреаційної діяльності. На думку Поколюдної М.М. кожне з РЗ може бути віднесене до класу лідируючих або «провідних», залежно від того, чи є воно цільовим заняттям з позиції рекреаційних функцій. На цій підставі виділяються: цільові РЗ, що стали головним мотивом рекреаційної діяльності; додаткові РЗ, що не реалізують основну мету рекреації, але урізноманітнюють цикл рекреаційних занять, поживляють його; супутні РЗ, що не дають специфічного рекреаційного ефекту, але необхідні за фізіологічними та технологічними обмеженнями.

В контексті розвитку психології вільного часу і зміни в системі духовних цінностей особистості змінилося місце і роль рекреації в структурі потреб суспільства – рекреація стала нагальною потребою всіх членів суспільства. Відповідно змінився і характер цих потреб – від примітивних до більш піднесених, від простого відновлення сил – до способів реалізації людиною своїх індивідуальних емоційних і інтелектуальних потреб.

У зв'язку з чим в усьому світі спостерігається стрімке урізноманітнення видів рекреаційних занять релаксаційного, освітнього, інтелектуального, екстремального, активного, екологічного характеру.

Отже, особливістю організації рекреаційної діяльності є те, що в ході її здійснення види рекреаційних занять комбінуються між собою в різних циклах рекреаційної діяльності. Різноманітність, комбінування і циклічність рекреаційних занять безпосереднім чином пов'язана з властивостями рекреаційних територій та їх організацією і можлива за наявності різноманітних ресурсів на певній території. У свою чергу, різноманітність і певний набір занять повинен відповідати наявним рекреаційним ресурсам.

Таким чином очевидно, що рекреаційна діяльність – процес багатосторонній, повноцінне протікання якого залежить, у першу чергу, від рекреаційних потреб населення. Розглянемо їх суть, оскільки використання будь-якої території з рекреаційною метою, організація на ній рекреаційної діяльності неможливі без урахування відповідних потреб людей.

Наукове тлумачення поняття «рекреаційні потреби» ґрунтується на загальній теорії людських потреб і мотивів, що їх розробляють різні західні наукові школи соціології й менеджменту. Серед головних розробників цієї теорії назвемо, зокрема, Ф.Тейлора, А. Файоля, Ф. Гілберта, Е. Мейо, О. Шелдона, А. Маслоу, М. Альдерфера, Ф. Герцберга, М. МакКлелланда та ін.

У загальному вигляді рекреаційні потреби визначаються як вимоги до умов відновлення сил людини. У широкому значенні рекреаційна потреба – це ставлення людини до соціально-економічного середовища її життєдіяльності, яке проявляється у відчутті нестачі умов для відтворення і розвитку її сил, витрачених в процесі праці, а також розваг і отримання нових вражень та прагненні його задовольнити.

На думку В.М. Кислого, Г.М. Шевченко, на формування і розвиток рекреаційних потреб впливають збільшення тривалості вільного часу, якісна зміна його структури та істотна зміна характеру життєдіяльності людини в умовах науково-технічної революції.

У кожному виді рекреаційної діяльності потреби формуються під впливом різних чинників. Зокрема, потреба в

санаторно-курортному лікуванні та оздоровленні виникає через порушення стану здоров'я, необхідність в профілактичному оздоровленні, відтворенні фізичних, психічних сил. Потреби у відпочинку та туризмі визначаються необхідністю зняття фізичної, психічної втоми та напруги, прагненням до духовного, інтелектуального, фізичного розвитку.

Ступінь задоволення рекреаційних потреб на думку Скутар Т.Д. значною мірою визначається активністю діяльності відпочивальників. При цьому, розрізняють дві форми активного відпочинку: перша – передбачає здійснення певних фізичних навантажень, а друга – проявляється у зміні видів діяльності, тобто головною ознакою останньої є різноманітність занять. Як зазначають дослідники, навіть “переключення” з одного виду розумової діяльності на інший – відвідування музеїв, виставок, театру і т.і. – також активна рекреаційна діяльність. Таким чином, в основу ефективної організації рекреаційної діяльності повинен бути покладений принцип різноманітності видів відпочинку, обумовлений складністю і диференціацією рекреаційних потреб.

Цікавими узагальненнями щодо реалізації рекреаційних потреб є висновки українських науковців Любіцевої О.О., Поколодної М.М. і ін. [3], які пов'язують їх задоволення з рекреаційними циклами – добовим, тижневим, сезонним та річним, кожен з яких має власну ритміку саморегуляції і відповідний їй просторовий механізм. Аналізуючи особливості міської рекреаційної діяльності у межах Київської агломерації, ними підкреслюється, що добові рекреаційні потреби задовольняються міськими рекреаційними об'єктами, що знаходяться в межах пішохідної доступності від житла або місця роботи (локальний тип рекреаційного об'єкта) чи по дорозі між місцем проживання та прикладання праці, навчання (функціональний тип рекреаційного об'єкта). Для добової рекреації характерний обмежений набір рекреаційних занять, які до того ж мають досить стійкий характер. Тижневі рекреаційні потреби реалізуються на об'єктах, які є рекреаційно привабливими і мають оптимальну транспортну доступність (в межах 20–30 хв. на будь-якому з міських видів транспорту, що є

взаємозамінними). Для них характерне поєднання активних рекреаційних занять на природі з культурно-пізнавальними або культурно-розважальними. Тижневі рекреаційні потреби можуть задовольнятися як в межах міста, так і на околицях, в межах зеленої зони.

Сезонні рекреаційні потреби є більш вмотивованими і пов'язані з порівняно тривалою рекреаційною діяльністю та більш різноманітними рекреаційними заняттями (наприклад, влітку це – відпочинок на пляжі біля води, на берегах Дніпра, заняття водними та іншими активними видами рекреації, розваги тощо; взимку – катання на лижах, санчатах, ковзанах тощо). Сезонна рекреація здійснюється рекреантами як в межах міста, так і за його межами – на околицях, де розташована зелена зона міста, які займають до двох годин транспортної доступності. Міська агломерація, на думку О.О. Любіцевої, І.В. Кочеткової та ін. виконує урбокомпенсаційні функції завдяки дачному відпочинку, санаторному (пансіонати, бази відпочинку, санаторії) відпочинку, самодіяльному туризму і має найрізноманітніший набір рекреаційних занять, що впливає на розширення цієї зони, її ущільнення та зростання рекреаційних навантажень.

Річні рекреаційні потреби задовольняються під час відпустки і також можуть перекладатися на урбокомпенсаційні можливості зони агломерації, а також на внутрішньоміські можливості, які надає Дніпро як рекреаційний об'єкт.

Дещо обмежений підхід до задоволення рекреаційних потреб знаходимо в роботі «Аналіз передумов формування ринку рекреаційних послуг в Україні». За твердженням (Кислого В.М. і Шевченко Г.М.) природа рекреаційного попиту має лише доповнюючий характер і задовольняється в основному в період відпусток і лише там, де є відповідні рекреаційні ресурси і підприємства: санаторії, пансіонати, будинки відпочинку тощо.

Економічний підхід до реалізації рекреаційних потреб розкривається в роботах Шевченко Г.М., Кравченко Н.О. та ін. Так, на думку науковців, на основі рекреаційних потреб

формується попит рекреантів, що виражається не стільки в їх бажанні, скільки у здатності отримувати рекреаційні послуги. Потреби перетворюються на попит, коли за ними стоїть купівельна здатність людини.

Тобто, попит – це частина потреб споживача, забезпечена грошовою масою. Проте, крім матеріальної забезпеченості населення, великий вплив на попит, за Л.М. Черчик, Ю. Я. Добуш та ін. справляє пропозиція рекреаційних послуг, можливість вибору згідно із смаками, звичками, очікуванням рекреантів, що формуються під впливом таких чинників, як вік, стать, соціальна належність, традиції, релігійні та національні особливості, уподобання, стан здоров'я.

На основі взаємодії попиту та пропозиції на рекреаційні послуги виникає рекреаційний продукт. За Кислим В.М., Шевченко Г.М., Поколюдною, М.М. Дмитрук О.В., Січко С.М. рекреаційний продукт орієнтований безпосередньо на споживача і врахування його індивідуальних потреб. Тому рекреаційна діяльність як сектор економіки виконує активну роль у формуванні ринкового простору, що охоплює сфери і галузі, які прямо або опосередковано беруть участь у створенні рекреаційного продукту.

Таким чином, аналіз сутності та змісту рекреаційних потреб дозволяє стверджувати, що останні є об'єктивною категорією і визначаються рівнем витрат фізичної та психічної енергії у процесі життєдіяльності людини насамперед під час виробничої діяльності, а отже, і необхідністю компенсації цих витрат. Окрім того, на рекреаційні потреби впливають різноманітні чинники як соціально-психологічні, так й економіко-географічні (ресурсні, територіальні, вартісні). Потреби можуть реалізовуватися, коли діє комплекс конкретних умов (чинників). Тоді вони виступають як попит на рекреаційні послуги і спонукають розвиток пропозицій цих послуг.

За Кравченко Н.О., Кислим В.М., Шевченко Г.М, задоволення рекреаційних потреб залежить від можливостей виробництва рекреаційних послуг, обумовлених рядом

чинників. Матеріальним чинником, що впливає на рекреаційний процес, є рекреаційні ресурси – компоненти географічного середовища та об'єкти антропогенної діяльності, які завдяки таким властивостям, як унікальність, історична або художня цінність, естетична привабливість і цілющо-оздоровча значущість, можуть бути використані для організації різних видів і форм задоволення рекреаційних потреб.

Вплив рекреаційних ресурсів на реалізацію рекреаційних потреб найчастіше розглядається в системі рекреаційного потенціалу (РП) території, (що характеризує максимальну здатність природних систем виробляти певну рекреаційну продукцію).

До вивчення рекреаційного потенціалу та особливостей його використання зверталися у своїх дослідженнях багато науковців. Вчені розглядають рекреаційний потенціал як сукупність природних та антропогенних чинників, необхідних для рекреаційного використання (Бейдик О.О. 1993), як сукупність взаємозалежних компонентів природних і природно-антропогенних систем, що уможливають розвиток на певній території видів і форм діяльності, спрямованих на задоволення рекреаційних потреб людей усіх рівнів організації (Яковенко І.М., 2003), як сукупність природних, природно-антропогенних, культурно-історичних і соціально-економічних передумов організації рекреаційної діяльності на певній території (Сажнева Н.М., 2008).

В науковій літературі тривають суперечки щодо визначення рекреаційного потенціалу. Більшість дослідників пропонують ресурсний підхід, тобто коли в основі визначення потенціалу лежать ресурси та те, яким чином їх використовують на конкретній території.

Мамутов В.К. і Амоша О.І. у якості синоніму природно-рекреаційного потенціалу визначають курортно-рекреаційний потенціал як здатність природного середовища здійснювати на людей сприятливий фізіологічний, психічний і одночасно відновлюючий сили і здоров'я вплив. На їх думку, курортно-рекреаційний потенціал характеризує ступінь можливості тієї

або іншої території задовольняти потреби населення в рекреаційних заняттях. Виходячи з цього основними складовими ПРП вважають рекреаційні ресурси як компоненти географічного середовища і об'єкти антропогенної діяльності, які, завдяки таким властивостям, як унікальність, історична або художня цінність, естетична привабливість і цілющо-оздоровче значення, можуть бути використані для організації різних видів і форм рекреаційних занять або в цілях відпочинку, туризму і лікування. В своїй праці вони наполягають на поділі рекреаційних ресурсів на сім основних видів, а саме:

- бальнеологічні – розвідані і затверджені запаси мінеральних вод;
- бальнеогрязьові – запаси грязі, що передбачаються експлуатувати в розрахунковому періоді;
- фітолікувальні – масиви лісових і паркових насаджень;
- ландшафтні – для тривалого відпочинку;
- кліматичні – для тривалого відпочинку, санаторно-курортного лікування;
- пляжні – для всіх видів відпочинку і лікування;
- пізнавальні – для туризму.

Павлов В.І. і Черчик Л.М. під природним рекреаційним потенціалом розуміють частину природно-ресурсного потенціалу, що визначається здатністю розвіданих та експлуатаційних природних рекреаційних ресурсів сприяти відтворенню здоров'я людей, їх відпочинку, фізичному, інтелектуальному та духовному розвитку. Тобто, цими науковцями поняття рекреаційного потенціалу обмежене тільки природною складовою. Однак, характеризуючи склад територіально-рекреаційної системи, наголошують на віднесенні до складу рекреаційних ресурсів природних, антропогенних ресурсів та умов на певній території (матеріально-технічна база, інфраструктура, обслуговуючий персонал та управлінські системи).

Шабардіна Ю.В. в якості найважливішої складової ПРП також називає рекреаційні ресурси. Проте, поряд з ПРП науковець розглядає поняття «господарський потенціал

рекреації», або «матеріально-технічну базу відпочинку та туризму» чи «туристську інфраструктуру»: «це, насамперед, основні фонди, за допомогою яких здійснюється пряме виробництво, продаж і надання товарів і послуг рекреантам, а також і ті допоміжні засоби праці, які прямо не приймають участь у процесі, але служать покращенню регіонального економічного простору.

Бутко М.П., Самко О.О. також акцентують увагу на неможливості ототожнювати “потенціал” виключно з ресурсами. Тому що, як наголошують автори, відмінність між цими поняттями є очевидною, оскільки ресурси можуть існувати незалежно від суб’єктів економічної (у нашому дослідженні рекреаційної) діяльності, а потенціал не може бути відокремлений від них. До того ж, поняття ресурси включають матеріальні та нематеріальні засоби, а потенціал – це на додаток ще й здатність соціуму використати наявні ресурси.

Підсумовуючи вище наведені визначення і підходи до трактування рекреаційного потенціалу, зазначаємо, що все ж таки найпоширенішими є визначення, що пов’язуються його або з ресурсами, або з економічним ефектом, або з продуктивністю галузі. Це дає право стверджувати, що потенціал – це в першу чергу сукупність ресурсів, а також можливостей ефективно використовувати ці ресурси для досягнення певного економічного ефекту в конкретній сфері діяльності на визначеній території в теперішньому і майбутньому часі.

Рекреаційні ресурси є необхідною умовою повноцінного людського життя, основою відновлення її життєзабезпечення.

Туристський термінологічний словник (1999) дає таку дефініцію даної категорії: рекреаційні ресурси – це ресурси, які використовуються для відновлення живих сил людини і організації рекреаційної діяльності людей.

У процесі формування науково-методичної бази досліджень зміст понять рекреаційні ресурси, природні рекреаційні ресурси зазнало істотних змін. За визначенням (Багрової Л.А. 1977) природні рекреаційні ресурси являють

собою природні та природно-технічні системи, тіла та явища природи, які володіють комфортними властивостями для рекреаційної діяльності і можуть бути використані протягом певного часу для організації відпочинку та оздоровлення певної кількості людей .

На нашу думку, вищенаведене визначення не є вичерпним, оскільки завжди є люди, які часто освоюють найсуворіші і некомфортні за умовами (з загальноприйнятих понять) території за для задоволення своїх рекреаційних потреб. В останні роки все ширше розвивається так званий «екстремальний» туризм, в результаті чого в рекреаційне природокористування залучаються території та рекреаційні ресурси, які раніше вважалися непридатними для рекреаційного освоєння.

За (Авакяном А.Б. 1990) в якості природних рекреаційних ресурсів можуть розглядаються природно-територіальні системи за наявності відповідних потреб і можливостей освоєння їх рекреаційним господарством..

Автор підкреслює, що дати вичерпне визначення поняттю «природні рекреаційні ресурси» досить складно. Тому слід визначити не рекреаційні ресурси взагалі для рекреаційно-туристської діяльності, а виділяти їх для окремих конкретних напрямків цієї діяльності, безпосередньо пов'язаних з певними видами природних ресурсів і умов (водних, кліматичних, геоморфологічних та ін. На його думку, поєднання сприятливих факторів і умов, що характеризують той чи інший ресурс, визначає конкретні напрямки і можливості рекреаційної діяльності.

За (Реймерсом М.Ф. 1990) до рекреаційних ресурсів належить «частина природних та культурно-історичних ресурсів, що виступають засобом підтримки та відновлення працездатності і здоров'я людей, які на даній фазі розвитку суспільства придатні для використання та надання туристських послуг .

Кифяк О.В. під рекреаційними ресурсами розуміє «сукупність природних й антропогенних геосистем, тіл та явищ

природи, які мають комфортні властивості і споживчу вартість для рекреаційної діяльності і можуть бути використані з метою відпочинку та оздоровлення людей певного сегменту ринку у певний час за допомогою існуючих технологій і матеріальних можливостей. Це як компоненти природного середовища, так й феномени соціокультурного характеру». На думку вченого, «рекреаційні ресурси є елементами рекреаційного потенціалу, який можна визначити, як сукупність природних і соціокультурних передумов для організації рекреаційної діяльності на визначеній території».

Отже, у структурі рекреаційних ресурсів виокремлюють дві основні складові – природну та соціально-економічну (природні та історико-культурні ресурси рекреаційної діяльності). До характеристики рекреаційних ресурсів належать дані про якість природних умов, площу (або обсяг), на які ці якості поширюються, тривалість періоду, протягом якого певні якості виявляють свої дії. Для об'єктивної оцінки рекреаційних ресурсів використовується поняття атрактивності – тобто, привабливості, що є системною властивістю рекреаційних ресурсів, природних та культурно-історичних об'єктів, що свідчать про їх рекреаційні цінності.

Оскільки, як правило, під рекреаційними ресурсами розуміють природні та історико-культурні, то класифікаційні ознаки обмежуються тільки розглядом різновидів даних ресурсів. З огляду на це, в дослідженнях Ю.В. Шабардіної розширено класифікацію рекреаційних ресурсів з врахуванням таких складових, як соціально-економічні, інноваційно-інформаційні та інвестиційні рекреаційні ресурси.

На початку становлення рекреаційної сфери як окремого господарського комплексу, в наукових колах було прийнято використовувати термін «рекреаційний» (рекреаційна діяльність, рекреаційні ресурси тощо). Нині ж назріла потреба вживати комплексний термін, поєднуючи різні сторони діяльності в межах одного господарського комплексу. Тому в багатьох дослідженнях вживається поряд з поняттям рекреаційні ресурси й термін «рекреаційно-туристичні ресурси»,

підкреслюючи цим новий підхід до сучасних потреб (вимог) рекреаційної сфери, не змінюючи сутнісне наповнення понять, запропонованих попередніми дослідниками.

Рекреаційно-туристичними називає ресурси в своїх дослідженнях О.О. Бейдик. За його твердженням, рекреаційно-туристські ресурси – це об'єкти та явища природного, природно-антропогенного та соціального походження, які використовуються для туризму, лікування, оздоровлення та впливають на територіальну організацію рекреаційної діяльності, формування рекреаційних центрів, їх спеціалізацію та економічну ефективність. Це сукупність природних, природно-технічних і соціально-економічних комплексів, що сприяють відновленню та розвитку фізичних і духовних сил людини та її працездатності.

Поряд з категорією «рекреаційно-туристичні ресурси» вживається поняття й «рекреаційне середовище» як сукупність природних, технічних і соціальних процесів і явищ, оточуючих людей в процесі здійснення ними рекреаційної діяльності та «рекреаційна територія». Останнє є важливим з огляду на визначення територіального аспекту об'єкту в рамках нашого дослідження.

За Бейдиком О.О. рекреаційна територія – це складова земельного фонду, що використовується в туризмі, лікуванні та відпочинку; система взаємопов'язаних природних, природно-соціальних і соціальних компонентів, функціонування яких покликано забезпечувати рекреаційний попит населення. Типологія рекреаційної діяльності тісно пов'язана з типологією територіальних рекреаційних систем (ТРС). Виділяють такі територіальні функціональні типи рекреаційної території: лікувальний, оздоровчий, спортивний, пізнавальний. [1].

За Фоменко Н.В. рекреаційна територія – це територія, що використовується для оздоровлення людей, масового відпочинку, туризму і екскурсій. Відповідно до призначення виділяють дві групи рекреаційних територій: для короткочасної (лісопарки, зелені зони, приміські зони, водні об'єкти і ін.) і

тривалої (приморські райони, лікувально-санаторні курорти і курортні райони, туристичні комплекси) рекреації.

З поняттям рекреаційна територія тісно пов'язані такі поняття, як рекреаційне освоєння й рекреаційна освоєність. За Шукель І.В рекреаційне освоєння – це багатобічний процес пристосування території для тих або інших видів рекреаційних занять і їхніх комбінацій.

Рекреаційна освоєність території, як стверджують дослідники Бейдик О.О. і Топчієв О.Г., – це досягнутий рівень господарського потенціалу рекреації в процесі територіального поділу праці; стан розвитку рекреаційної функції на певній території (акваторії) за певний період. Характеризується насиченістю території елементами рекреаційної інфраструктури, рекреаційним навантаженням, ступенем розвитку рекреаційного господарства. Рекреаційне освоєння території є наслідком процесу рекреаційного освоєння території, акваторії або іншого середовища, ступінь якого характеризується відносними (порівняно з іншими територіями) і абсолютними (показники насиченості певної території об'єктами рекреаційного господарства) даними. Рекреаційне освоєння території вкрай нерівномірне через відмінності ресурсно-рекреаційної бази й попиту на рекреаційні послуги.

Основні положення розглянутих нами досліджень дають можливість зробити попереднє узагальнення про їх спрямованість саме на суто загальний підхід до визначення рекреації, який проявляється, перш за все, через його зовнішні, суспільні рекреаційні потреби. Незважаючи на характерне для більшості науковців прагнення до максимальної чіткості у розумінні рекреації, серед дослідників немає абсолютної однастайності у трактуванні цього поняття, про що свідчать окремі розбіжності в його визначеннях. Проте, переважна більшість авторів визнає ряд загальних ознак рекреації, серед яких: – здійснення у вільний від основного виду трудової діяльності час; ґрунтування на діяльнісному підході та різноманітній ресурсній базі; відображення індивідуальної (особистісної) своєрідності способів рекреаційної діяльності на

фоні суспільних рекреаційних потреб; здійснення у певному рекреаційному просторі, на спеціалізованих територіях та у відповідних закладах; використання різноманітних рекреаційних ресурсів конкретної території та формування на їх основі комплексу рекреаційних занять та рекреаційних циклів.

Дані узагальнення дозволяють говорити про різноманітність рекреації не тільки як процесу відновлення фізичних та духовних сил людини, а й як особливий вид діяльності, який через систему організаційних, правових, управлінських, економічних заходів спрямований на використання вільного часу для відпочинку, лікування, оздоровлення та реалізації культурно-пізнавальної функції рекреаційної території.

Масляк П.О визначає рекреаційні ресурси як об'єкти, явища і процеси природного та антропогенного походження, що можуть бути задіяні в розвитку рекреації і туризму. Вони є матеріальною і духовною основою формування територіальних рекреаційних систем (далі – ТРС) різного типу і таксономічного рангу. Головною властивістю рекреаційних ресурсів є те, що вони здатні відновлювати і розвивати духовні та фізичні сили людини. Такі ресурси придатні як для прямого, так і для опосередкованого використання, надання різноманітних послуг курортно-лікувального і рекреаційно-туристського характеру. Їх поділяють на дві групи – природні та історико-культурні.

На думку Бейдика О.О. рекреаційно-туристичні ресурси – це об'єкти і явища природного, природно-антропогенного та соціально-економічного походження, що використовуються або можуть бути використані для туризму, безпосередньо впливають на організацію туристичної діяльності, її спеціалізацію та визначають економічну ефективність цієї діяльності.

Бейдик О.О. поділяє рекреаційно-туристичні ресурси на такі групи: природно-географічні; природно-антропогенні; суспільно-історичні; об'єкти рангу суперточка-тур.

Зауважимо, що суперточка-тур – це локальна (просторово обмежена) територія антропогенного або природного

походження, що являє собою унікальне поєднання природних компонентів (пейзажне різноманіття) і характеризується суттєвою соціально-історичною значністю подій, які відбувались (відбуваються) в її межах або в межах простору, який візуально сприймається з цього місця (за О. Бейдиком).

До рекреаційних ресурсів відносять природні, історико-культурні та інфраструктурні. Природно-рекреаційний потенціал є базою, на якій створюється рекреаційна інфраструктура. Природно-рекреаційні ресурси є одними з основних компонентів рекреаційного простору, оскільки саме в ньому відбуваються рекреаційні процеси.

На наш погляд, більш доцільно поділяти функції рекреації на три основні групи: медико-біологічна (санаторно-курортне лікування й оздоровлення, зняття виробничої і невиробничої психологічної втоми людини), соціально-культурна (потреби пізнання в широкому розумінні, пізнання навколишнього світу і свого місця в ньому як визначальна функція) та економічна (відновлення робочої сили).

Варто зауважити, що з підвищенням ролі рекреації і туризму в розвитку економічних систем відбувається розширення функцій, які вони виконують. Зокрема, іноді виділяють екологічні, міжнародні, інтеграційні та містоутворюючі функції.

На наш погляд, схожим за змістом із рекреацією, але таким, що має певну специфіку, є туризм, що у перекладі з французького означає прогулянку або поїздку (фр. *tourisme* – подорож). Відповідно до Закону України «Про туризм», туризм це «тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає».

Наразі, слід зауважити, що з інтенсивністю сучасних в'їзних – виїзних процесів, диверсифікацією їх видів, глобалізацією їх прояву та значного впливу на економіки держав світу, цілі сучасного туризму стають все більш різноманітними. Поряд із активним відпочинком та участю в ділових, наукових і культурних заходах він здійснюється із спортивними,

оздоровчими, виховними, релігійними, екологічними, культурно-пізнавальними, історичними, літературно-художніми, навчальними та іншими цілями.

Висновки

Отже, поняття рекреація і туризм є спільними для означення процесу відновлення життєвих сил людини, тому дуже часто їх використовують як синоніми. Разом з тим рекреація є більш широким поняттям, що зосереджується саме на процесі відновлення та оздоровлення життєвих сил людини. Це може відбуватися як у спеціалізованих установах, так і за місцем постійного проживання людей.

Варто зазначити, що рекреація охоплює практично всі види діяльності людини у вільний від роботи час. Туризм також спрямований на відновлення і розвиток життєвих сил людини, але це поняття вужче, оскільки він завжди пов'язаний з подорожами та супроводжується споживанням відповідних послуг і використанням рекреаційних ресурсів певних територій.

Аналіз стану рекреації і туризму на сучасному етапі показав, що є сенс розглядати разом ці поняття як єдину рекреаційно-туристичну сферу, котра охоплює різноманітні види діяльності (оздоровчу, пізнавальну, спортивну, культурну та інші), спрямовані на відновлення та розвиток життєвих сил людини. Ці види діяльності можуть відноситися до різних сфер, але за своїм цільовим спрямуванням орієнтовані на зміцнення та розвиток здоров'я, життєвих сил людини.

Рекреаційно-туристична сфера є частиною національної економіки, об'єднує складну систему рекреаційних і туристичних закладів, підприємств інфраструктури та інших галузей, що мають тісні виробничі й економічні зв'язки, спільно використовують ресурси з метою задоволення різноманітних оздоровчих, пізнавальних, культурних та інших потреб населення. Відповідно, логічно виділяти і специфічний вид економічної діяльності – рекреаційну, що трактується як діяльність людини у вільний час, здійснювану з метою

відновлення фізичних сил і характеризується різноманітністю поведінки людей.

Розрізняють широкий і вузький зміст рекреаційної діяльності: в першому випадку – це комплексне соціально-економічне явище, процес відновлення духовного та фізичного стану людини на основі раціонального використання вільного часу за допомогою природних, економічних та соціальних чинників; у другому випадку рекреаційна діяльність відноситься до процесу відпочинку, тобто проявляється у вигляді конкретних рекреаційних занять, їх видів та циклів.

Натомість, слід наголосити, що поняття «рекреація» («рекреаційна діяльність») характеризує специфічний вид людської діяльності, пов'язаний з відпочинком, санаторно-курортним лікуванням, підвищенням культурно-освітнього рівня на основі використання природних, економічних та культурних цінностей, і інша дефініція – туризм.

Виходячи із того, що рекреація – «це будь яка діяльність (в т.ч. стан бездіяльності), спрямована на відновлення сил людини та задоволення її потреб у відпочинку», вона характеризує всі компоненти життєдіяльності людей. Зокрема, трудова життєдіяльність пов'язана з працею із надання послуг з оздоровлення та відпочинку людей, споживча – із споживанням різноманітних послуг, відтворювальна – з використанням вільного часу для відновлення сил людини, соціоприродна – з потребою спілкування людини з живою природою, розселенська (екістична) – з розміщенням рекреаційних об'єктів у різних типах поселень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреалогії та рекреаційної географії / О.О. Бейдик. – К. : Палітра, 1997. – 130 с.
2. Гудзь П.В. Механізм розвитку курортно-рекреаційних територій в сучасних умовах: Автореферат дис. ... доктора е.н. / Інститут економіко-правових досліджень НАН України. – Донецьк, 2003. – 36 с.

3. Любіцева О.О. Туристичні ресурси України : навч. посіб. / О.О. Любіцева, Є.В. Панкова, В.І. Стафійчук. – К. : Альтерпрес, 2007. – 369 с.
4. Смаль І.В. Рекреація і туризм: короткий тлумачний словник термінів і понять / Ніжинський державний університет ім. М. Гоголя. – Ніжин: Вид-во НДУ ім. Гоголя, 2006. – 80 с.
5. Robertson R. W. (2016) [The relationships between leisure and happiness] *World leisure journal*. Vol. 58. Issue 4. pp. 242–244. doi: 10.1080/16078055.2016.1225880.
6. Shivers J. S. (1981) [Leisure and recreation concepts: a critical analysis]/ J. S. Shivers. – Boston.: Allyn and Bacon, 1981. – С. 106.